

Радован ФЕМИЋ*

Историјски институт

Београд

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0505-1016>

ПОПИС ИМОВИНЕ ЦЕТИЊСКОГ МИТРОПОЛИТА ИЛАРИОНА РОГАНОВИЋА ИЗ 1882. ГОДИНЕ

Анстракт: Рад садржи два критички приређена историјска извора из 1882. године. Први приређени извор обухвата попис комплетне имовине митрополита Илариона Рогановића. Други извор који се приређује садржи попис имовине цетињског митрополита која након његове смрти прелази у власништво Цетињског манастира, с проценом вриједности. Попис имовине сачинили су 28. јануара 1882. године архимандрит Митрофан Бан и протојереј Илија Капа. Према наведеним оригиналним документима, само један дио ствари нашао се у власништву Манастира. У раду су, осим два оригинална извора, коришћени и секундарни историјски извори (штампа), као и литература од важности за ову тему.

Кључне ријечи: митрополит Иларион, Цетињски манастир, књаз Никола, Дионисије Миковић.

Abstract: This article contains two historical sources, from 1882. The first source includes a list of the complete personal property of Metropolitan Ilarion Roganović of Cetinje. The second source contains a list of Ilarion Roganović's property, which after his death became the property of the Cetinje monastery, with a valuation. According to the mentioned original documents, only one part of the property was transferred to the monastery. The property inventory was made by archimandrite Mitrofan Banović and priest Ilija Kapa, on 28 January 1882. In addition to the two historical sources, the article also relies on secondary historical sources (the press), as well as relevant literature.

Keywords: Metropolitan Ilarion Roganović, Cetinje monastery, Prince Nikola, Dionisije Miković.

* radovanfemic99@gmail.com

Од ступања владике Данила на престо 1697. године, па све до доба књаза Данила, траје у Црној Гори теократија под управом владалачког дома Петровић Његош. Тек 1852. године биће прекинут овај начин владавине и духовна власт биће одвојена од свјетовне.¹ Убиством књаза Данила у Котору 1. августа 1860. промењен је и црквени поглавар.² Дотадашњи митрополит Никанор Ивановић Његуш бива уклоњен с тог положаја. Свједочанства о разлозима уклањања владике Никанора јесу два писма упућена њему, непосредно по убиству књаза Данила. Велики војвода Мирко, у писму Ивановићу, наводи: „Куд је полазио Ваш господар и благодјетел мртав, тамо сте и Ви поћи дужан били, ако и болестан. Припишите дакле само себи што Вас је снашло. Мој брат умре и легне у гроб и Ви га не видосте, мој се син закњажио па га нисте виђели, нисте га по обичају благословили. Ми смо овђе заједно у тугу и радост а Вас не бијаше с нама, признајте дакле да не можете ни будуће с нама бити. Невјерни сте Ви били своме књазу, невјерни народу, невјерни своме чину, невјерни својој савјести.”³ Писмо новог црногорског суверена књаза Николе I Петровића епископу Ивановићу носило је карактер пресуде. Ту се прецизира: „Част ми је, монсињеру, да Вас извијестим да нијесте више владика на Цетињу. Ваше одсуство на погребу покојног књаза, Вашег добротора, узрок је Вашег отпуштања.”⁴ Након овог отпуста, на трон цетињских митрополита сјео је Иларион Рогановић, који ће се на том трону задржати деветнаест година.⁵

Старјешинство Илариона Рогановића над Цетињском митрополијом обиљежено је значајним промјенама и унапређењем црквеног живота. Изван сваке сумње, његови напори били су значајни, али без огромне подршке и помоћи државне власти, оличене у књазу Николи, труд епископа Илариона не би уродио плодом. Карактеришући учинак владике Рогановића, Дионисије Миковић запажа да, иако „с малом спремом за рад”, митрополит Иларион је „својим радом задужио род на вјечну захвалност”.⁶ Но, животни пут овог архијереја заслужује детаљнији приказ. Њему је у *Српском сиону* из 1891. године управитељ Манастира Бање Дионисије Миковић посветио фељтон, у пет наставака, у коме је

¹ Дејан Микавица, Горан Васин и Ненад Нинковић, *Срби у Црној Гори 1496–1918*, Никшић 2017, 180.

² О околностима убиства књаза Данила види: Момчило Шалетић, *Убише књаза, Цетиње—Подгорица* 2007.

³ Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, књ. 2, Београд 2002, 183.

⁴ Исто, 183.

⁵ Исто.

⁶ Дионисије Миковић, „Иларион Рогановић, црногорско-брдски митрополит”, *Српски сион*, бр. 8 (25. фебруар 1891) 116.

приказао најважније догађаје, обухватајући лични живот, али и епископску дјелатност, односно живот Цркве у времену његове управе над њом.

Илија Рогановић (Иларион) рођен је 12. јула 1828. године у Мирковој вароши (Подгорица). Пошто у раном дјетињству остаје без родитеља, о њему бригу преузима старија сестра, која га, још као дјечака, даје у Манастир Ждребаоник, на учење и васпитање. Задовољан животом у Ждребаонику, брзо је стекао наклоност игумана. Ипак, 1843. постаје јерођакон у Манастиру Св. Николе на Врањини, да би га Петар II Петровић Његош 1847. године рукоположио у звање јеромонаха. Од 1847. године постаје управитељ Манастира Ждребаоника.⁷ Скренивши пажњу на себе, Иларион је био позван 1856. године у Цетињску богословију, гдје се учио богословској науци.⁸ Послије извјесног времена, Илариону је била повјерена управа над Манастиром Острогом, гдје се показао као одговоран и достојан повјерене му дужности.⁹ У вријеме именовања за митрополита био је архимандрит Цетињског манастира.¹⁰

Године 1860. (5. августа) наименован је Иларион Рогановић за новог митрополита и пуне три године биће на челу Митрополије. О поступку његове хиротоније Д. Миковић пише: „Године 1863. Кнез – песник посла Илариона у Русију, словенску дику, ради посвећења и 23. маја исте године рукоположи га за архијереја преосвећени Исидор, митрополит петроградски, у Александро-Невској Лаври. Овом приликом даровао је блаженочивши цар ослободитељ Александар II младоме митрополиту Илариону – крст и панагију у бриљантима у вриједности од 5000 рубаља. Са посвећења вратио се је уочи Петров-дне исте године и прву своју архијерејску службу одслужио је на Петров-дан.”¹¹ Прилике у којима је имао да подиже ниво црквеног живота нису биле задовољавајуће. Два најзначајнија недостатка били су: мали број образованих свештеника и непосједовање богослужбених књига и црквених сасуда.

⁷ Исто, 119.

⁸ Сава Вуковић, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996, 194–195.

⁹ Иларион Рогановић био је најприје архимандрит Манастира Ждребаоник, потом Манастира Острога, и најзад, Цетињског манастира.

¹⁰ Д. Микавица, Г. Васин и Н. Нинковић, *Срби у Црној Гори 1496–1918*, 202.

¹¹ Д. Миковић, „Иларион Рогановић, црногорско-брдски митрополит”, *Српски сион*, бр. 9 (4. март 1891) 138; Протојереј др Предраг Пузовић, „Ко је хиротонисао цетињске митрополите?”, у: *Прилози за историју Српске православне цркве*, прир. Драган Станковић, Ниш 1997, 140; Боко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, књ. 2, 183; Александар Стаматовић, *Историја Митрополије црногорско-приморске до 1918*, Цетиње 2014.

Реформе с циљем унапређења црквеног живота у вријеме митрополита Илариона донеле су низ конкретних мјера. Године 1864. издао је митрополит наредбу о забрани бријања браде свештеницима, који се до тог времена готово ни по чему нису могли разликовати од осталог свијета. Осим овога, од изузетне је важности и посао уређења парохија, те завођења у праксу парохијалних регистара, крајем 1866. године.¹² Двије године касније, према одлукама државне власти, извршен је попис комплетне црквене имовине, те су утврђени услови арондације (закупа) манастирских прњавора. Те, 1868. године, у надлежност митрополита стављена је брига о свим црквеним добрима. Он је водио рачуна о имовини цркве „уз напомену да ништа од црквене имовине не може купити, продати или поклонити без дозволе државних власти”¹³.

У доба митрополита Илариона учињен је напредак на просвјетном пољу, што је било у непосредној вези с положајем Цркве. Наиме, отварају се Богословија и Дјевојачки институт.¹⁴ Још један изузетно важан искорак у вријеме Рогановићевог владичанства јесте оснивање пензионог фонда за свештенике 1882. године. Но, у доба национално-ослободилачких прегнућа српског народа и Црне Горе, као помагача тих активности у Херцеговини, своје мјесто нашао је и митрополит Иларион. Након почетка Херцеговачког устанка 1875. године, у августу те године на Цетињу је формиран Одбор за помагање устаника, за чијег је председника именован митрополит Иларион Рогановић. Разумије се, Одбор је радио веома успјешно. О томе постоје и свједочанства, многобројни прилози за подршку устаницима, поготово из Русије и од пречанских Срба.¹⁵ За свој многоструки труд цетињски митрополит Иларион добио је неколико домаћих и страних одликовања.¹⁶ У доба владичанства рукоположио је 119

¹² Д. Миковић, „Иларион Рогановић, црногорско-брдски митрополит”, *Српски сион*, бр. 10 (11. март 1891) 148.

¹³ Д. Микавица, Г. Васин и Н. Нинковић, *Срби у Црној Гори 1496–1918*, 203.

¹⁴ Дјевојачки институт основан је захваљујући руској новчаној подршци у износу од 5.500 рубаља, намијењених искључиво ради оснивања завода за образовање женске омладине.

¹⁵ Дионисије Миковић у свом чланку тврди да су само руски прилози Одбору за помагање устаника у Херцеговини износили 100.000 рубаља.

¹⁶ Од књаза Николе добио је ова одликовања: 1) Данилова звијезда I реда; Данилов крст III реда; Медаља / Споменица Црногорско-турског рата (1876–1878). Из Русије је митрополит Иларион добио следећа одликовања: 1) Медаља / Споменица за ослобођење хришћана 1877–1878; 2) Руски крст Св. Ане II реда; 3) Руска звијезда Св. Ане са лентом I реда; 4) Руски крст Св. Владимира III реда. Бројним одликовањима Рогановића треба на крају додати и Орден Црвеног крста из Србије.

свештеника. У Цетињској митрополији освештао је 45 цркава, неколико капелишта, као и Мирков мост на Даниловом граду.¹⁷

Цетињски митрополит Иларион преминуо је 15. јануара 1882. године. Сахрањен је у Влашкој цркви 17. јануара 1882. године. Част да се последњи пут обрати епископу имао је тадашњи цетињски архимандрит Митрофан Бановић. У некрологу је истакао многобројне врлине и заслуге почившег митрополита. Између осталог, навео је: „Високопреосвештена главо, мили Владико! Црква наша, којом си као митрополит 19 година управљао, губи у теби поглавицу своју; ожалошћено свештенство твоје губи у теби старјешину свога; народ у теби губи духовног пастира свога, пастира који свагда готов бјеше и душу своју положити за њега; сиротиња губи у теби податљиву руку, која је непрестано у духу јеванђелске науке невољницима очинску помоћ најмилостивије пружала; најпосље православље губи у теби врлога поборника и примјернога ревнитеља свога.”¹⁸

Архив Митрополије црногорско-приморске [=АМЦП],
КН, ф. 5, док. бр. 216

Ствари сопствене покојног Г. Митрополита Илариона:

1. 1. Панагија
2. 1. Крст
3. 2. Звијезде с лентом
4. 1. Крст Владимиров
5. 1. Крст Црвеног крста у Србији
6. 1. Медаља ратне успомене
7. 1. Слика Југославије
8. 1. Албум
9. 1. Градус
10. 8. мали ожичица кафени сребрни позлаћени
11. 2. штапа са сребрнијем рукодржом
12. 1. икона од мозаика
13. 1. така табар
14. 1. Слика Њег.Височ. Књаза Николе

¹⁷ Д. Миковић, „Иларион Рогановић, црногорско-брдски митрополит”, *Српски сион*, бр. 11 (18. март 1891) 169.

¹⁸ Исто, 202–203.

15. 1 Ћилим
16. 1.сребрни ибрик за млијеко
17. 1.сребрни ибрик за кафу
18. 1 од порцулана ибрик за кафу
19. 1. Огледало
20. 1. Коћета
21. 2. Комова
22. 1. Умиваоница
23. 2. Баула велика
24. 1. Скриња
25. 1. кантунал са плочом од мермера
26. 3. бројаница
27. 1. тавулин дугачки
28. Једно огледало са дрвеном оплатом
29. Диплома од једног друштва у Русији
30. Два сахата златни с каденама
31. 3. шкатуле сребрни од дувана
32. 1. путничка сребрна пошада
33. 1. игла сребрна
34. 1. медаљон с ланцем
35. -----
36. 1. такум од ћилибара сердару Саву
37. 31. кошуља
38. 3 . Таваје
39. 16. Тавијула
40. 4. ленцуна
41. 1. гаће свитне
42. 1. комад платна од теле
43. 1. комад платна за товајуле
44. 2. појаса свилена црвена
45. 1. комад свиле за мантију црвене Љубиши
46. 1. комад свиле за мантију црне Љубиши
47. 1. рукавице црне
48. 2. паса Тарабулоса
49. 2. камилавке дати их
50. 14. чарапа
51. 6. пешкира
52. 3. Докољенице
53. 1. џамадан са сребрним пуцама

54. 1. Шуба
55. 1. Амајлија сребрна
56. 1. Велика пињата од прања
57. 2. Котла
58. 2. Кантара
59. 3. Просуље
60. 3. ибрика кафена
61. 2. градела
62. 1. граташ
63. 1. сито
64. 1. боланча
65. 2. млина од кафе
66. 1. ожичица сребрна од кафе
67. 18. пјата плиткије
68. 2. пјата дубока
69. 1. супијера
70. 1. самовар
71. 24. пјатина од кафе
72. 4. Ћикаре
73. 6 чаша од веслава
74. Вина од два до три борила / за пуње /
75. Сувог мяса од једног вепра и једног вола
76. Неколико дрва за гријање
77. Макиња за кување
78. 4. страмаца и једна сламница
79. 1. коњ и седло
80. 1. крава у прота Капе
81. У Мила Дубовчанина 1.во и 1.кола
82. 2. теће
83. 2. боцуна од стакла
84. 2. Борела
85. 1. сић
86. 1. ђугум
87. 2. наћава
88. 1. решето
89. 1. штипавице
90. 1. лампа
91. 3. армара
92. 2. лопате

- 93. 2. тавулина
- 94. 1. кантунал
- 95. 1. врећа лука
- 96. 1. сач
- 97. 1. тепсија
- 98. 1. вац
- 99. 99. 2. Печата
- 100. 100. Неколико прости столица

Приређени извор: АМЦП, Цетиње, фонд: Конзисторија никшићка, фасцикла 5, док. бр. 216.

АМЦП, КН, ф. 7, док. бр. 218

Ствари које су биле сопственост покојњег Г. Митрополита Илариона, а остављене су с процјеном њихове вриједности за Манастир, а те су:

Фиор. нов.

- 1. Слика Југославије 20
- 2. албум 3
- 3. Градус 50
- 4. Така табар 1
- 5. Ћилим 1 15
- 6. Огледало са златном сважом 6
- 7. Двије бројанице 5
- 8. Тавулин дугачки 6
- 9. комад платна за Таваје 10
- 10. комад свиле црне и црвене (црвене дати Г. ЕП. Љубиши) 40
- 11. Макина за кување 40
- 12. 1. лампа 1
- 13. 3. армара 8
- 14. 2. Тавулина 2
- 15. 2. Комова 20
- 16. 1. Коћета дрвена 10
- 17. 1. Умиваоница 5

18. Огледало дрвеном оплатом 5
19. 1. кантунело дрвени с плочом 2
20. -----
21. 2. страмаца 20
22. 2. Декице бијеле од памука 10
23. Једна слика Цара Рускога 10
24. Тавулин 15
25. Неколико дрва од прилике (за канцеларију) 35

Цетиње 28. јануара 1882. Свега: 309. ф. 50. н.

Архимандрит Митрофан
Прота Капичић

Приређени извор: АМЦП, фонд: Конзисторија никшићка, фасцикла
7, док. бр. 218.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

Архив Митрополије црногорско-приморске [=АМЦП] [Arhiv Mitropolije crnogorsko-primorske [=АМСП]]

Фонд: Конзисторија никшићка: Ствари сопствене покојног Г. Митрополита Илариона, фасцикла 5, док. бр. 216 [Fond: Konzistorija nikšićka: Stvari sobstvene pokojnog G. Mitropolita Ilariona, fascikla 5, dok. br. 216]

Ствари које су биле сопственост покојног Г. Митрополита Илариона, а остављене су с проценом њихове вриједности за Манастир, фасцикла 7, док. бр. 218. [Stvari koje su bile sobstvenost pokojnjeg G. Mitropolita Ilariona, a ostavljene su s procjenom njiove vrijednosti za Manastir, fascikla 7, dok. br. 218]

Литература – Secondary Works

Вуковић, Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996. [Vuković, Sava, episkop šumadijski, *Srpski jerarsi od devetog do dvadesetog veka*, Beograd–Podgorica–Kragujevac 1996]

Микавица, Дејан, Горан Васин и Ненад Нинковић, *Срби у Црној Гори 1496–1918*, Никшић 2017. [Mikavica Dejan, Goran Vasin i Nenad Ninković, *Srbi u Crnoj Gori 1496–1918*, Nikšić 2017]

Миковић, Дионисије, „Иларион Рогановић, црногорско-брдски митрополит”, *Српски сион*, бр. 8 (25. фебруар 1891) 116–119; бр. 9 (4. март 1891) 137–138; бр. 10 (11. март 1891) 148–150; бр. 11 (18. март 1891) 168–169. [Miković, Dionisije, „Ilarion Roganović, crnogorsko-brdski mitropolit”, *Srpski sion*, br. 8 (25. februar 1891) 116–119; br. 9 (4. mart 1891) 137–138; br. 10 (11. mart 1891) 148–150; br. 11 (18. mart 1891) 168–169]

Пузовић, Петар, „Ко је хиротонисао цетињске митрополите?”, у: *Прилози за историју Српске православне цркве*, прир. Драган Станковић, Ниш 1997, 138–142. [Puzović, Petar, „Ko je hirotonisao cetinjske mitropolite?”, u: *Prilozi za istoriju Srpske pravoslavne crkve*, прир. Dragan Stanković, Niš 1997, 138–142]

Слијепчевић, Ђоко, *Историја Српске православне цркве*, књ. 2, Београд 2002. [Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske pravoslavne crkve*, књ. 2, Beograd, 2002]

Стаматовић, Александар, *Историја Митрополије црногорско-приморске до 1918*, Цетиње 2014. [Stamatović, Aleksandar, *Istorija Mitropolije crnogorsko-primorske do 1918*, Cetinje 2014]

Шалетић, Момчило М., *Убише књаза*, Цетиње–Подгорица 2007. [Šaletić, Momčilo M., *Ubiše knjaza*, Cetinje–Podgorica 2007]

Radovan Femić

**LIST OF PROPERTY OF CETINJE METROPOLITAN
ILARION ROGANOVIĆ FROM 1882**

Summary

The article contains two parts. In the first part, the biography of Metropolitan Ilarion Roganović is given – his life and work are described, especially the 19th year of his administration of the Cetinje Metropolitanate. The second source contains a list of Ilarion Roganović's property, which after his death became the property of the Cetinje monastery, with a valuation. According to the mentioned original documents, only one part of the property was transferred to the monastery. The property inventory was made by archimandrite Mitrofan Banović and priest Kapa, on 28 January 1882. The article also relies on secondary historical sources (the press), as well as relevant literature.

Оригиналан научни рад

Примљен: 9. 3. 2024.

Коначно прихваћен за објављивање: 24. 8. 2024.